

НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ

ПЕНІТЕНЦІАРНА ПСИХОЛОГІЯ

Навчальний посібник

*Рекомендовано до друку Вченою радою медико-психологічного
факультету НМУ імені О. О. Богомольця
(протокол №1 від 21.09.2023 р.)*

Пенітенціарна психологія: навч. посіб. / М.М. Матяш, В. Є. Луньов,
Л.М. Прудка. НМУ імені О.О. Богомольця. – Київ, 2023. – 223 с.

Рецензенти:

Барко В.І. – Заслужений діяч науки і техніки України, доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії психологічного забезпечення Державного науково-дослідного інституту МВС України.

Ковальова О.В. – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Родіна Н.В. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри диференціальної і спеціальної психології Одеського національного університету імені І.І. Мечникова.

«Пенітенціарна психологія» є обґрунтованим і комплексним навчальним посібником, присвяченим вивченню психологічних особливостей осіб, які перебувають в установах виконання покарань. Посібник презентує глибокий розбір історії та основних напрямків розвитку пенітенціарної психології, а також висвітлює загальні характеристики та психічні стани засуджених.

Особливу увагу автори приділяють мікросередовищу засуджених, аналізуючи психологію груп, особливості спілкування та конфліктів в їх середовищі. Посібник також поглиблено розглядає проблематику суїцидальної поведінки, зокрема, феномен безнадійності, його діагностику та превентивні заходи.

Окремий розділ присвячено питанням ресоціалізації засуджених, включаючи підготовку до адаптації в новому середовищі та використання інноваційних методик. Завершує посібник аналіз професійної діяльності психолога в пенітенціарній системі, розглядаючи особливості, виклики та методи протидії емоційному вигоранню.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1.	
ПЕНІТЕНЦІАРНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА.	
ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ЗАСУДЖЕНОГО	
1.1. Пенітенціарна психологія як наука.....	6
1.2. Історія розвитку пенітенціарної психології. Основні напрямки пенітенціарної психології західних країн.....	10
1.3. Загальна характеристика особистості засудженого та його адаптаційних можливостей.....	27
1.4. Психологічна класифікація засуджених як основа диференційованого та індивідуального підходу до їхньої особистості	38
1.5. Психічні стани засуджених та їх урахування в процесі ре соціалізації.....	46
РОЗДІЛ 2.	
ОСОБЛИВОСТІ МІКРОСЕРЕДОВИЩА ЗАСУДЖЕНИХ	
2.1. Особливості мікросередовища засуджених в УВП. Психологія груп засуджених.....	50
2.2. Особливості спілкування засуджених в УВП. Соціально-психологічні явища у середовищі засуджених ...	55
2.3. Конфлікти в середовищі засуджених та психологічні умови їх розв'язання.....	64
2.4. Соціально-психологічна характеристика основних засобів виправлення засуджених	74
РОЗДІЛ 3.	
ПСИХОЛОГІЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ЗАСУДЖЕНИХ	
3.1. Феноменологія безнадійності: загальнопсихологічні аспекти.....	84

3.2. Безнадійність як маркер суїцидального процесу.....	92
3.3. Інструменти для вимірювання властивостей особистості і особистісних диспозицій.....	94
3.4. Опосередкування властивостями особистості гендерних особливостей суїцидальної поведінки.....	102
3.5. Методики оцінки різних станів суїцидентів	108

РОЗДІЛ 4.

**РЕСОЦІАЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ ЩОДО ЗАСУДЖЕНИХ.
ПРОГРАМИ ТА МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ
ЗАСУДЖЕНОГО ТА СЕРЕДОВИЩА ЗАСУДЖЕНИХ**

4.1. Психологічна підготовка та адаптація засуджених до життя у нових умовах	113
4.2. Програми та методи вивчення особистості засудженого та середовища засуджених.....	116
4.3. Використання інноваційних методик у ресоціалізації людей, які готуються до виходу з місць позбавлення волі	136

РОЗДІЛ 5.

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА, ЩО ПРАЦЮЄ
З ЗАСУДЖЕНИМИ**

5.1. Особливості діяльності психолога з засудженими.....	142
5.2. Поняття та характеристика емоційного та професійного вигорання у пенітенціарного психолога.....	156
5.3. Методи психологічної самопомоги в ситуаціях емоційного вигорання	170

ГЛОСАРІЙ.....	176
ЛІТЕРАТУРА	181
ДОДАТКИ	194

ВСТУП

Пенітенціарна психологія – це сфера психології, яка вивчає вплив в'язниць та систем покарань на психічний стан і поведінку осіб, які перебувають у закладах виконання покарань. Ця галузь науки не тільки викликає особливий інтерес, але й відіграє важливу роль у вирішенні проблем суспільства, пов'язаних із суворими або альтернативними формами покарання.

Навчальний підручник «Пенітенціарна психологія» розроблено з метою ознайомлення студентів, фахівців, вчених та всіх зацікавлених осіб з основами цієї науки та практикою роботи у сфері виконання покарань. Він ставить своєю метою розкрити ключові аспекти пенітенціарної психології, дати змогу зрозуміти складність психологічних процесів, що відбуваються в умовах обмеження свободи особи.

Підручник складається з п'яти розділів, кожен із яких присвячений важливим аспектам пенітенціарної психології. Він охоплює такі теми, як історія розвитку пенітенціарної психології, особливості мікросередовища засуджених, психологія суїцидальної поведінки, ресоціалізаційні заходи, а також професійна діяльність психолога у системі виконання покарань.

Цей підручник стане незамінним джерелом знань для всіх, хто цікавиться пенітенціарною психологією та бажає зробити важливий внесок у справедливість, психологічний комфорт та реабілітацію осіб, що перебувають у в'язницях та системах виконання покарань.